

LUNDS UNIVERSITET
Institutionen för Handelsrätt
HARK13
Kandidatuppsats i Arbetsrätt

HT 2008

Granskningsavgifter

– En gökunge i boet?

Handledare
Reinhold Fahlbeck

Författare
Louise af Ugglas

Sammanfattning

Granskningsavgifterna har funnits med i Byggnadsavtalet sedan 1976. Syftet med granskningen har varit att ge Byggnadsförbundet information om vilken lön som arbetsgivaren betalar till sina arbetstagare. Detta avtal har omfattats av alla arbetstagare, oberoende om de varit medlemmar i förbundet eller ej. Emellertid har arbetstagare som varit medlemmar i annat förbund undgått avdragen, vilket var resultatet i AD 1977 nr 222. Genom AD 2001 nr 20 har frågan lyfts då fem arbetstagare ifrågasatte hur även de oorganiserade kunde bli tvingade att betala granskningsarvodet som låg på 1,5 % av lönen. Granskningsavgifterna blev godkända av Arbetsdomstolen men i Europadomstolen förlorade Sverige då Byggnads hade ett alltför otydligt redovisningssystem. Arbetstagarna fick inte en tillräckligt tydlig inblick i till vad deras inbetalade avgifter användes. Genom detta beslut har Byggnads fått ändra sitt system och numera är istället medlemsavgiften högre och de generella granskningsarvodena borttagna. Dock granskas fortfarande samtliga arbetstagare, detta genom en klausul som togs med i Byggnadsavtalet i april 2007. I december, samma år, dök dock nästa problem upp. Enligt en anonym tipsare stred granskningen mot Personuppgiftslagen (1998:204) då Byggnads kontinuerligt fick tillgång till personuppgifter från samtliga arbetstagarna. Datainspektionen underkände efter en utredning att Byggnads skulle få fortsatt tillgång till uppgifterna och i dagsläget inväntas en överklagan från Byggnads som troligtvis leder till en rättegång i länsrätten.

Jag har i min uppsats belyst granskningsarvodenas utveckling och ifrågasatt de syften som ligger bakom användningen av dem utifrån svensk rätt. Jag har genomfört detta genom att analysera granskningen utifrån olika perspektiv. Jag har även intervjuat parterna för att få en tydligare bild av deras inställning till tillämpningen av granskningsavgifter.

Resultatet visar att det finns en viss förståelse för granskningen och att den har ett gott syfte då den vill pressa upp arbetstagarnas löner. Dock ska inte den negativa föreningsrätten underskattas och arbetstagare bör få möjligheten att stå utanför. Granskningen har förändrats då den inte längre har samma starka syfte som den hade för 30 år sedan, då lönespecifikationerna var mer otydliga. I dagsläget har de flesta arbetstagare tidlön vilket är en enklare och stabilare löneform. Detta gör att arbetstagaren idag lättare kan läsa av och förstå deras lönespecifikationer.

Nyckelord: Granskningsarvode, Negativ Föreningsrätt, Personuppgiftslagen

Abstract

The Monitoring fees have been included in the Construction Agreement since 1976. The purpose has been to give the Union information about what salary that the employer pays out to the employees. This Agreement has covered all the employees, regardless if they have been members in the Union or not. However, have employees been a member in another Union he or she the gets away with not paying the Monitoring fees, which was a result in the Labour Court 1997 nr 222. Through the Labour Court 2001 nr 20 the question rose again, when five employees questioned why even the non-members was forced to pay the fees, who stood for 1,5 % of the salary. The Monitoring fees got accepted in the Swedish Labour Court, but in the European Court of Human Rights Sweden lost because of the Accounting System that the Union used, which was too unclear. The employees did not get enough insight in what their paid in fees was used for. Through the decision, the Union had to change the system by taking away the Monitoring fees and instead raising the membership-fees. However, the Union did still monitor all the employees' salary because of a Clause that was brought in the Construction Agreement 2007. In December, same year, next problem arose. According to an anonymous tipster, the Monitoring contended against the Privacy Protection Law (1998:204) because the Union continuously got assets to all the employees' personal records. Data Inspection Board rejected the Union system and today abides a appealing from the Union that will probably lead to trial in Country Court. I have in my essay highlighted the development of the Monitoring Fees and challenged the purpose behind the use in Swedish law. I have done this through looking at the different perspectives and I have also interviewed both sides to get a clearer picture of their attitude to the use of Monitoring Fees.

The result shows that there is a certain understanding for the Monitoring and if they have a good purpose when it pressures the employees' salaries. However, should not the negative freedom of association underestimate and employees should have the opportunity to be a non-member. The Monitoring of salary has change when it no longer has the same strong purpose as it had 30 years ago when the payrolls where elusive. Today, most employees have time-based work which is an easier and a more constant type of wages which makes the payroll more legible to read.

Keyword: Monitoring Fees, Negative Association of Freedom, Privacy Protection law

Förkortningar

AD	Arbetsdomstolen
AVA	Anläggnings och Vägavtalet
EG	Europeiska Gemenskapen (numera Europeiska Unionen)
LAS	Lagen om Anställningsskydd
LO	Landorganisationen i Sverige
PuL	Personuppgiftslagen (1998:204)
SAF	Sveriges Arbetsgivareförening (numera Svenskt Näringsliv)
SAC	Sveriges Arbetstagare Centralorganisation
SB	Sveriges Byggindustrier
SBAF	Sveriges Byggnadsarbetareförbund

Innehållsförteckning

1. INLEDNING	1
1.1 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR.....	2
1.2 DISPOSITION	2
1.3 METOD OCH KÄLLOR	3
1.4 INTERVJUER	3
1.5 AVGRÄNSNINGAR	4
2 GRANSKNINGSARVODE	5
2.1 BAKGRUND	5
2.1.1 Ackord- och tidlön.....	6
2.1.2 Den kollektiva arbetsrätten	7
2.2 AD 2001 NR 20	8
2.2.1 Tre mål i väntan från domen från Europadomstolen	10
2.2.2 Europeiska kommittén för sociala rättigheter	11
2.2.3 Europadomstolen	11
2.3 DEN NEGATIVA FÖRENINGSRÄTTEN	12
2.4 UPPFYLLS GRANSKNINGENS SYFTE?	15
2.4.1 Bidraget till den ”allmänna” verksamheten	17
2.4.2 Arvodena som aldrig betalades in.....	17
2.5 VAD SKER IDAG?.....	19
2.5.1 Datainspektionen.....	20
2.6 GRANSKNINGENS FRAMTID	21
3. ANALYS.....	23
3.1 DEN NEGATIVA FÖRENINGSRÄTTEN	23
3.2 BIDRAGET TILL DEN ”ALLMÄNNA” VERKSAMHETEN	26
3.3 BYGGNADSAVTALET 2007	27
3.4 AVSLUTANDE KOMMENTARER	28
REFERENSER	30
BILAGA 1	33
SAMMANSTÄLLNING AV INTERVJUN MED ROLAND LJUNGDELL PÅ BYGGNADSFÖRBUNDET.....	34
BILAGA 2	36
SAMMANSTÄLLNING AV INTERVJUN MED LENNART WALLANDER PÅ SVERIGES BYGGINDUSTRIER	37

1. Inledning

Det har sedan 2001 skett många förändringar inom lönegranskningen. Startskottet blev domen i AD 2001 nr 20 där Tommy Evaldsson och hans fyra kollegor motsatte sig granskningsarvodena då de ansåg dem som onödiga utgifter, i synnerhet då de inte var medlemmar i förbundet, och inte heller i något annat förbund. Deras arbetsgivare vägrade dra av arvodena och effekterna blev den tvist som slutligen hamnade i Europadomstolen. Från Sveriges håll var största fokus på hur arvodena stred mot den negativa föreningsrätten då även de oorganiserade fick betala granskningsarvodena. Från Europadomstolens håll blev det däremot mer fokus på hur granskningsarvodena redovisades av Byggnads. Domen ledde till att Byggnads ombads att utesluta arvodena och istället höja medlemsavgifterna, såvida de inte fann ett annat redovisningssystem. Detta ledde till ett nytt avtal som Byggnads slöt med Sveriges Byggindustrier 2007 där granskningsarvodena var borttagna, emellertid skulle de oorganiserade arbetstagarna fortsatt finnas med i det granskningsunderlag som arbetsgivarna skickade till Byggnads var månad.

För fackförbunden var intäkterna från granskningsarvodena viktiga, dels för deras inflytande att få kontroll på att företagen sköter utbetalningarna rätt men också för att de vill hjälpa och stötta sina medlemmar. Fackförbundens fokus ligger mycket på att pressa och förhandla upp arbetstagarnas löner. För att få möjlighet till detta måste de anse sig tvungna att kräva regelbunden information från arbetsgivarna om vilken lönenivå de använder sig av. Enligt Byggnads ordförande för Malmöavdelningen är det majoriteten av medlemmarna som vill fortsätta granskningen och de fortsätter därför så länge de får stöd från dem.

Den intresseavvägning som uppstår mellan att skydda de som vill vara medlemmar och de som valt att stå utanför är svår, men också intressant. Den är också avgörande för Byggnads överlevnad eftersom lönegranskningen är ett starkt verktyg för dem och en anledning till att arbetstagare vill vara medlemmar i facket vars medlemsavgifter gav stora intäkter. Dock är det svårundvikligt att blanda in den negativa föreningsrätten när Byggnads som förbund har vissa politiska riktlinjer, då de bland annat stöttade socialdemokraterna inför valet 2006.

Det fanns oorganiserade arbetstagare som förr bidrog med 350 kronor per månad, 3600 kronor per år och totalt 144 000 kronor under en arbetslivstid, till ett förbund

där de som icke-medlemmar ändå inte skulle få stöd från vid eventuell konflikt. Detta anser jag har varit en stark drivkraft för denna uppsats och ett område intressant att ifrågasätta.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med min uppsats är att utreda granskningsarvodenas utveckling då de förekommit i Byggnadsavtalet sedan 1976. Jag har även ifrågasatt och analyserat den problematik som återstår i dagsläget. Arvodena har fått mycket motstånd då även de oorganiserade omfattats av granskningen vilket har resulterat i att de nu begränsats i dess omfattning.

För Byggnadsförbundet är det en svår balans att skydda arbetstagarna och samtidigt inte vara alltför nitiska mot arbetsgivarna. Denna svåra balans har lett till att jag ifrågasatt granskningens verkliga syfte utifrån den negativa föreningsrätten, redovisningssystemet och PuL.

1.2 Disposition

Uppsatsen består av fyra kapitel med två intervjuer som bilagor. Först inleds detta med kapitel ett, som är en liten kort introduktion till ämnet. Syftet är där att förstå problematiken bakom granskningsarvoden. I kapitel två, som är ett huvudkapitel, redovisar jag en djupare och ett mer teoretiskt perspektiv, först genom att beskriva bakgrunden samt en kort resumé av vad som skedde i AD 2001 nr 20 och sedan vidare till vilket beslut som kom ifrån Europeiska kommittén för sociala rättigheter och slutligen domen från Europadomstolen. Domar som jag hänvisar till är främst AD 1977 nr 222 som jag finner relevant då den kopplar granskningsavgifterna till föreningsrätten och där arbetstagare kan undvika arvoden genom att tillhöra ett annat förbund. Även AD 2003 nr 111 utgör tre olika tvister där arbetsgivare vägrar att betala ut arvoden för deras oorganiserade arbetstagare och där fackförbundet hävdar att de strider mot ett giltigt kollektivavtal. Målen är intressanta då besluten tas efter fastställandet i AD 2001 nr 20 men innan Europadomstolens utslag.

I kapitel 2.3 redogör jag sedan för den negativa föreningsrätten kopplat till granskningsavgifterna. Jag går vidare in på bidraget till den allmänna verksamheten då det uppstått frågetecken om hur intäkterna av granskningsavgifterna har redovisats från Byggnads. Där har jag även gjort en

kort jämförelse med Norge som sköter arvodena på ett annorlunda sätt genom annan redovisningsmetod. I kapitel 2.5 fokuserar jag på om arvodena verkligen har ett syfte och därefter huruvida behovet finns idag. Efter Europadomstolens beslut i *Evaldsson and Other vs Sweden* kom det även fram att det aldrig betalats in några avgifter. Vidare redogör jag för datainspektionens beslut om att Byggnads får tillgång till personuppgifter som de egentligen inte har rätt till samt spekulationer om granskningens framtid.

I kapitel tre knyts mina resultat samman, utifrån den granskning som jag gjort. Jag sammanväver intervjuer och teorier och presenterar dem utifrån rubrikerna *negativ föreningsrätten, bidraget till den allmänna verksamheten och Byggnadsavtalet 2007*.

1.3 Metod och Källor

Metoden som jag har använt mig av har varit en traditionell juridisk metod med tillägg av två kvalitativa intervjuer. Materialet som har använts har varit juridiskt, dock med inslag av mer samhällsvetenskapliga och debatterande artiklar. Syftet med att jag även har använt mig av vetenskapliga artiklar, har varit på grund av den begränsad information som funnits rörande granskningen. Dessutom har artiklarna gett perspektiv från båda parter vilket jag har ansett varit betydelsefullt.

Källor som har använts till uppsatsen har främst varit artiklar, rapporter, praxis, och avhandlingar. De aktuella sökorden som jag har använt mig av har varit *granskning, granskningsavgifter, granskningsarvoden*.

1.4 Intervjuer

För att få en bättre inblick och förståelse i ämnet vände jag mig till de båda parterna i AD 2001 nr 20. Under vardera timmes tid intervjuade jag Roland Ljungdell som är Byggnadsförbundets ordförande på Malmö-avdelningen samt Lennart Wallander som är förhandlingsansvarig vid Sveriges Byggindustrier i Malmö. Båda gav mig en god inblick i den svenska arbetsmarknadsmodellen och dess relation till granskningsavgifterna. Under respektive intervju antecknade jag det som sades. Jag använde mig inte av ljudinspelare, eftersom jag anser att det påverkat deras uttalanden.

Min intervjuemetod var en öppen kvalitativ intervjuform vilket innebar att jag ställde ett tiotal frågor och att det utifrån dem gavs tillfälle för diskussion. De problem som medför vid genomförandet av sådana kvalitativa intervjuer är att riskerna för svåröverskådligt och subjektivitet ökar.¹ Den tolkning som jag som intervjuare gör påverkar också det material som bearbetas genom min bakgrund och mina åsikter. Detta har jag dock varit medveten om och försökt undvika i största möjliga utsträckning. Det var här viktigt att redan från början veta vad fokus skulle ligga på, och vad som skulle komma fram i texten.

Som Lantz menar så speglas en källa vid intervjutillfället.² Min roll som intervjuare är att inte bara fånga det som intervjuperson säger verbalt utan också sättet denne uttrycker sig på. Mina båda intervjupersoner har varit fackligt involverade i byggbranschen sedan 15 till 20 år tillbaka. Detta har naturligtvis påverkat deras sätt att tala om granskningen men också sättet som de talar om varandra som respektive arbetsgivar- och arbetstagarpart, vilket gjorde intervjuerna extra intressanta.

1.5 Avgränsningar

Fackförbundens inflytande på den svenska arbetsmarknaden är stort och det är ett system som parterna har arbetat upp under lång tid. Ämnet granskningsavgifter är ett av de många ämnen som är mellan parterna känsliga att diskutera, eftersom det ifrågasätter deras påverkan på arbetstagarerna och arbetsgivarna. Denna påverkan är viktig att vårda för att för att fortfarande ska finnas kvar. Inom ämnet granskningsavgifter faller även den negativa föreningsrätten. Jag har här medvetet försökt att begränsa mig till det som endast rör granskningen, då området för den negativa föreningsrätten är stort.

Det finns även ett flertal mål där Arbetsdomstolen har diskuterat granskningsarvodena, dock har jag här avgränsat mig och valt att endast ta upp den praxis som jag finner relevanta för området.

---

¹ Lantz, 2007. s. 97 ff.

² Lantz, 2007. s 11.

2 Granskningsarvode

2.1 Bakgrund

Granskningsarvoden infördes första gången år 1966 i det så kallade Anläggnings och Vägavtalet (AVA). Principen infördes att arbetsgivaren skulle tillgodose fackförbundet med 1,5 % av den inarbetade ackordsumman. Denna skulle utbetalas till berörda lokalavdelningar.³ Syftet med granskningsarvodena var att kontrollera att verksamhetens utbetalningar till arbetstagarna sköttes på ett korrekt sätt.

1971 utvecklades detta till att även omfatta tidlönearbete. Därefter inleddes förhandlingar mellan SAF och LO vilket resulterade i att granskningsarvodena infördes i en klausul i Byggnadsavtalet 1976. Denna klausul har sedan dess gett lokalavdelningarna rätten till att fortlöpande granska organisationens löner. I klausulen står bland annat följande:⁴

§ 3 Lönebestämmelser

f 5 Gransknings och granskningsarvoden

Lokalavdelningen äger rätt att fortlöpande granska löneförhållandena vid ackords-, resultat och tidlönearbete.

Har granskning enligt ovan skett, äger lokalavdelningen rätt för de med granskningsarbete förenade kostnaderna såsom arvode erhålla, vid ackordarbete 1,5 % av ackordsumma och vid resultat- och tidlönearbete 1,5 % av arbetstagarens lönesumma.

Klausulen medgav således ett avdrag på varje arbetstagares lön, både på tidlöne- och ackordarbete. En viktig part blev fackförbundets lokalavdelning som ägde rätten att utföra granskningen av löneförhållandena. Varje arbetstagare skulle

---

³ Müntzing, 1996, s 1.

⁴ AD 2001 nr 20, s 176.

också på sin lönespecifikation få det specificerat hur stor andel av lönen som tillhandahållits lokalavdelningen för denna uppgift.

De arbetstagare som omfattades av avtalet var inte bara de som var medlemmar i det aktuella fackförbundet utan även de som var oorganiserade. Arbetstagare som var medlemmar i ett annat fackförbund behövde dock ej omfattas av granskningsavdragen, vilket kom sig av Arbetsdomstolens beslut i 1977 nr 222.⁵ I stora drag ansåg Arbetsdomstolen att utifall arbetstagaren skulle bli tvungen att betala till den lokala granskningsenheten, skulle arbetstagaren bidra med pengar till en organisation som konkurrerar med den som arbetstagaren valt att gå med i.

Arbetsdomstolens dom 1985 nr 108 har även påverkat granskningsarvodenas inriktning. Domstolen godkände avdragen från de oorganiserade med skälen att arbetstagaren godkänt klausulen i sitt enskilda anställningsavtal samt att både arbetsgivaren och det förbund som denne slutit kollektivavtal med godkänt de granskningsavgifter som funnits i avtalet.⁶ Parterna i målet var Svenska Elektrikerförbundet mot Elektriska Arbetsgivareföreningen och Arjeplogs El-tjänst AB. Viktigt för målet var den överenskommelse från 1977 som inkluderade kontrollavgifter, som de benämndes då i den branschen.⁷

Nuförtiden är systemet för granskningsarvodena mindre komplicerat tack vare den tekniska utvecklingen.⁸ Fackförbunden behöver helt enkelt inte lägga ned lika omfattande granskningsarbete som förr. Idag skickar arbetsgivaren samma lönespecifikationer, som arbetstagarna får, till fackförbundet som då kan granska så utbetalningen som sker är korrekt.

En arbetstagare betalade förr cirka 3500 kr per år till fackförbundet i granskningsarvoden. Totalt från alla arbetstagare erhöll förbunden cirka 250 miljoner kronor per år i bara granskningsarvoden.⁹

2.1.1 Ackord- och tidlön

Anledningen till granskningsarvodenas tillkomst var från början att arbetstagarna inte var anknutna till ett speciellt byggföretag, utan istället varierade

---

⁵ Müntzing, 1996, s 3. Målet avsåg syndikalister.

⁶ AD 1985 nr 108, 688 ff.

⁷ Ibid. 692 ff.

⁸ Europadomstolen. Evaldsson and Others v. Sweden, decision, 21 April 2006, s 8.

⁹ AD 2001 nr 20, s 178.

arbetsgivarna.¹⁰ Fackförbunden kontrollerade att lönehanteringen sköttes på rätt sätt på alla arbetsplatserna, vilket kunde uppfattas som svårhanterbart för arbetstagarna själva. Då arbetstagarna främst arbetade för ackordlön innebar detta också att löneformen varierade. Ju mer arbete som slutfördes desto mer fick arbetstagarna i lön. Dock fick detta med tiden konsekvenser eftersom det stressade många arbetstagare. Risker för arbets- och förslitningsskador ökade.¹¹ Detta ledde med tiden till att de flesta arbetstagarna istället fick tidlön, vilket är en stabilare löneform som inte är lika prestationsbunden utan mer som en fast månadslön.

Övergången ledde till att parterna följde den så kallade pottmodellen. Den innebar att granskningsarvodena betalades efter en viss procentsats oavsett löneform.¹²

2.1.2 Den kollektiva arbetsrätten

I motiveringen till Europadomstolens dom i *Evaldsson and Other v. Sweden* står det uttryckligen att de svenska kollektivavtalen även omfattar de som inte är medlemmar av förbundet.¹³ Denna så kallade normativa verkan genomsyrar hela den svenska arbetsmarknaden. Vår arbetsmarknad är grundad i de kollektivavtal som är ingångna av arbetsgivarparten och fackförbunden och det är även de som är ansvariga för att kollektivavtalen följs.¹⁴ Detta beror på att det saknas en ansvarig statlig myndighet för ändamålet. De parter som skrivit under kollektivavtalet bör emellanåt kontrollera, så att de följer de regler som parterna kommit överens om, då ingen kontrollerar detta.

---

¹⁰ AD 2001 nr 20, s 179.

¹¹ Sveriges Byggindustrier, Avtalsrörelsen 2001. *Ett byggavtal för kvalitet, produktivitet och goda medarbetarrelationer*. S 5.

¹² Byggförbundet, 1976, s 12.

¹³ Evaldsson and Others v. Sweden, decision, 21 april 2006 s 7.

¹⁴ <http://www.datainspektionen.se/Documents/beslut/2007-12-17-byggnads.pdf> (2008-09-17).

2.2 AD 2001 nr 20

Parterna i målet var LK mässinteriör AB (Bolaget) som fick stöd genom Sveriges Byggindustrier och Byggnadsarbetarförbundet. På LK mässinteriör arbetade totalt åtta arbetstagare, där endast tre var medlemmar i Byggnadsförbundet. De övriga fem arbetstagarna var inte medlemmar i något förbund. Bolaget omfattades av det så kallade Byggnadsavtalet där det uttryckligen stod att granskningsavgifter skulle dras från varje arbetstagare, oberoende organisationstillhörighet. De fem oorganiserade ansåg emellertid att de inte skulle omfattas av detta avdrag, vilket ledde till förhandlingar med Byggnads. Parterna lyckades dock inte komma fram till en överenskommelse. Byggnads ansåg att företaget bröt mot kollektivavtalet som bolaget omfattades av. Bolaget ansåg att Byggnads stred mot den negativa föreningsrätten, det vill säga rätten att stå utanför en förening¹⁵.

Anledningen till varför de inte skulle omfattas av avdragen var att de ansåg att granskningsavgiften var en utgift till en förening vars värderingar ej matchade deras. Dessutom skulle de inte få stöd från Byggnads vid en eventuell tvist, eftersom de inte var anslutna till förbundet. Slutligen ansåg de oorganiserade att arvodena kunde likställas med en tvångsanslutning, eftersom pengarna gick direkt in i fackförbundets allmänna verksamhet. Pengarna redovisades inte heller separat, vilket gjorde det svårt för de oorganiserade att veta till vad deras 1,5 % verkligen användes.¹⁶ Arbetsgivaresidan ställde sig också kritisk till att redovisningen inte var helt fulländad då individuella ersättningar inte fanns med i granskningsunderlaget. Byggnadsförbundet fick endast tillgång till samma material som arbetstagarna själva fick, och löneformen var dessutom till största del tidlön vilket innebar en fast månadslön.¹⁷

Byggnadsförbundet däremot, ansåg att deras lokalkontor skulle fortsätta granska samtliga arbetstagare. Vad gäller redovisningen ansågs den vara separerad, vilket kunde styrkas genom deras redovisningsmaterial från 1998 och 1999. Byggnads hävdade att arvodena endast användes för själva granskningen och inget annat. Dessutom hade granskningsverksamheten gått med förlust de senaste åren.¹⁸ Det fanns inte något vinstdrivande syfte i granskningsverksamheten, utan målet var att intäkterna för granskningen skulle matcha kostnaderna.

Arbetsdomstolen ansåg att avdragen inte kunde jämföras med en medlemsavgift och därmed inte strida mot den negativa föreningsrätten, eftersom det arvode som

---

¹⁵ AD 2001 nr 20, s 176.

¹⁶ Ibid. s 180.

¹⁷ Ibid. s 179.

¹⁸ Ibid. s 182.

betalades in motsvarande granskningens kostnad. Arbetstagarna betalade ej någon medlemsavgift och blev inte heller på något sätt påtryckta att vara med i förbundet.¹⁹ Denna påtryckning krävs för att kränkning av den negativa föreningsrätten ska kunna vara aktuell. Det gjordes även en intresseavvägning mellan den positiva och negativa föreningsrätten, där den positiva var starkare än den negativa. Detta innebar att om granskningsavgifterna skulle frångås de oorganiserade, skulle detta påverka och uppmuntra många byggarbetstagare att lämna Byggnads för att undgå betala granskningsavgiften. Medlemmar i förbundet betalade en månadsavgift på cirka 300 kr per månad och Byggnads skulle då riskera förlora både medlemmar och granskningsavgifter, alltså en total summa på 650 kr per medlem.

Sedan 1995 har Sverige även omfattats av Europakonventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna där det i artikel 11 uttryckligen finns ett skydd för den negativa föreningsrätten (se avsnitt 2.3). Enligt domstolen stred inte Byggnads mot denna artikel, eftersom det varken rörde sig om tvång eller kränkning.

Båda parter var i målet överens om att granskningsklausulen i kollektivavtalet varit giltig, där stod uttryckligen att även de oorganiserade skulle omfattas av granskningsarvodena. Detta kollektivavtal hade signerats av båda parter 1991. Tvisten kunde inte heller jämföras med AD 1977 nr 222 där syndikalisternas medlemmar ej behövde betala både medlemsavgift till deras egna förbund och granskningsavgifter till förbundet som var knutet till företagets kollektivavtal. Anledningen var att det inte rörde sig om ett tvång att lämna ett annat förbund för att slippa betala två avgifter.²⁰

De bakomliggande skälen för att de oorganiserade arbetstagarna inte skulle betala arvoden ansåg Arbetsdomstolen därmed inte vara alltför starka för att utgöra någon form av kränkning eller någon stark påtryckning av den negativa föreningsrätten, vilket därför avslutades med att granskningsavgifterna var godkända och därmed vann Byggnadsförbundet tvisten.²¹

---

¹⁹ AD 2001 nr 20. s 183.

²⁰ Ibid. s 190.

²¹ Ibid. s 192 ff.

2.2.1 Tre mål i väntan från domen från Europadomstolen

I väntan på en vidare bedömning dök liknande fall upp gällande granskningsavgifter. AD 2003 nr 111 omfattades tre mål som alla fokuserade på huruvida det fanns ett giltigt kollektivavtal samt vilka arbetstagare som omfattades av detta.

Mål A 29/03 BPC Bygg HB. – Bolaget vägrade att redovisa underlag för granskning innan dess att överenskommelse skett mellan parter. Därefter fortsatte bolaget att vägra skicka in underlag för de arbetstagare som inte var organiserade.²²

Mål nr 30/03 Roland Prins AB. – Genom att företaget blev medlemmar i Sveriges Byggingustrier kom parterna även överens om att skicka underlag till det lokala fackförbundet för granskning. Bolaget negligerade dock att göra avdrag och skicka underlag för de arbetstagare som var oorganiserade.²³

Mål A 31/03 Ole Björklund. – Gällde en arbetstagaren var medlem i Svenska Industritjänstemannaförbundet. Bolaget hade även en arbetstagare som var oorganiserad. Förbundet ansåg att ett avtal ingåtts om att bolaget skulle betala den faktura som skickats gällande den granskning som gjorts på arbetstagarna. Bolaget hävdade att det inte fanns arbetstagare som var medlemmar i förbundet och därför skulle de inte behöva betala fakturan.²⁴

I alla tre fallen yrkade förbundet (Svenska Byggnadsarbetareförbundet) att svarandena skulle ersätta den uteblivna ersättningen för arbetstagarna samt utge allmänt skadestånd. Alla tre målen resulterade i en vinst för förbundet och de fick därför den ersättning som från början var önskad²⁵.

---

²² AD 2003 nr 111, s 737.

²³ Ibid. s 737.

²⁴ Ibid. s 739.

²⁵ Ibid., s 748.

2.2.2 Europeiska kommittén för sociala rättigheter

Europeiska kommittén för sociala rättigheter tog efter Arbetsdomstolens beslut sig an de klagomål som Svenskt Näringsliv lyfte fram. Svenskt Näringsliv ansåg att arvodena finansierade en *viss facklig verksamhet*.²⁶

Kommittén ansåg inte att den kontroll som förbundet hade på granskningsavgifterna var fel i sig. Inte heller tyckte de att den kränkte den negativa föreningsrätten eller att den på något sätt kunde likställas med ett medlemskap. En vidare bedömning av den negativa föreningsrätten gjordes därför inte. Dock fanns det tveksamheter om hur intäkterna av arvodena användes och redovisades. Användes de till annat än sitt syfte att granska skulle detta strida mot artikel 5 i den europeiska sociala stadgan som garanterar *sociala och ekonomiska mänskliga rättigheter*.²⁷ Kommittén lämnade slutligen över ansvaret på de svenska domstolarna att pröva i syfte att skydda medborgare som valt att stå utan medlemskap. Skulle granskningsavgifterna utgöra ett brott skulle detta leda till en förändrad lagstiftning eftersom staten var tvungen att vidta åtgärder.²⁸

2.2.3 Europadomstolen

Twisten mellan *Tommy Evaldsson and Other vs Sweden* gick vidare till Europadomstolen. Aktuella artiklar som lyftes fram vid bedömningen var artikel 1 om persons rätt till egendom, artikel 10 om yttrandefrihet, artikel 11 om föreningsfrihet och slutligen artikel 9 om tankefrihet.²⁹ Europadomstolen gick igenom den bedömning som Arbetsdomstolen gjort men gick djupare in på Byggnadsförbundets redovisningsgrund. De fem oorganiserade hävdade nu ännu en gång att de inbetalda arvodena kunde likställas med ett påtvingat medlemskap.³⁰

Den 13 februari 2007 slog Europadomstolen fast att arvodena ej var förenliga med sitt syfte. Den inkomst som fackförbundet fick var inte skäligt i jämförelse med den tjänst som utfördes. Detta berodde mycket på det sätt som avgifterna

---

²⁶ Herzfeld Olsson, Byggnads berett slopa organisationsklausuler efter kritik från Europarådet, EU & Arbetsrätt nr 3 2003.

²⁷ <http://www.svensktnaringsliv.se/kommentaren/article18285.ece?csref=RSS> (2008-09-26).

²⁸ Ibid.

²⁹ Bratthall, Sverige fälls av Europadomstolen. Juridiska nyheter från Pointlex 2007-02-12 (2008-09-15).

³⁰ Ibid.

redovisats, vilket ej ansågs vara tillräckligt tydligt. Granskningsavgifterna ansågs vara alltför *överflödiga*, som Peter Danielsson, jurist doktor och verksam vid Arbetslivsinstitutet, uttryckte det.³¹

Europadomstolen fann att Sverige stred emot artikel 1 om personers rätt till egendom. I artikeln punkt 1 står följande:³²

Every natural or legal person is entitled to the peaceful enjoyment of his possessions. No one shall be deprived of his possessions except in the public interest and subject to the conditions provided for by law and by the general principles of international law.

Avdragen var i grunden godkända, då de måste uppfylla ett *legitimt intresse i det allmännas intresse*.³³ Detta innebär att redovisningen för arvodena ska presenteras på ett sätt att de oorganiserade arbetstagarna får kännedom om exakt vad pengarna användes till. Europadomstolen ansåg visserligen inte att beloppet i sig var oproportionellt.³⁴

De fem oorganiserade arbetstagarna vann tvisten och erhöll en summa på 5,000 Euro i skadestånd från den svenska staten. Sverige fick även betala rättegångskostnaderna på 87,800 Euro.³⁵

Då Europadomstolens dom redan föll på artikel 1 innebar detta också att ingen bedömning gjordes utifrån de andra tre artiklarna.

2.3 Den negativa föreningsrätten

Vi bedömningen i AD 2001 nr 20 gjordes en avvägning mellan de negativa och den positiva föreningsrätten. Många av de regler som styr arbetsmarknaden är bundna av de kollektivavtal som parterna har kommit överens om och då är det av stor vikt att det finns medlemmar som fackförbunden kan representera. Det är också skälet till att Arbetsdomstolen har värderat detta högt vid de olika domstolsförhandlingarna, eftersom risken att strypa den positiva föreningsrätten kan leda till stora förändringar.

---

³¹ http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=410&dok_id=GU02K226 (2008-09-16).

³² Evaldsson and Other v. Sweden, judgement, 13 February 2007, A42.

³³ 2006/07:AU9. s 19.

³⁴ Bratthall, Sverige fälls av Europadomstolen, Rättsbanken 2007-02-13.

³⁵ Evaldsson and Others v. Sweden, judgement, 13 Februari, C3.

I Sverige har regleringen av den negativa föreningsrätten länge varit diskuterad. Redan 1899 togs den upp i en motion till riksdagen. De olika kommittéer som har diskuterat frågan har emellertid ansett att LAS har skyddat arbetstagarna i tillräckligt hög grad och därigenom har det inte behövts ett skydd för den negativa föreningsrätten.³⁶

Genom att Lagen om den Europeiska Konventionen angående Skydd för de Mänskliga Rättigheterna och de Grundläggande Friheterna trädde ikraft den 1 januari 1995 var Sveriges domstolar emellertid tvungna att anpassa sig och döma utifrån dess artiklar.

I Europakonventionen skyddas den negativa föreningsrätten genom artikel 11.³⁷

Artikel 11

Envar skall äga rätt till frihet att delta i fredliga sammankomster samt till föreningsfrihet, däri inbegripet rätten att bilda och ansluta sig till fackföreningar för att skydda sina intressen.

Utövandet av dessa rättigheter må icke underkastas andra inskränkningar än sådana som äro angivna i lag och i ett demokratiskt samhälle äro nödvändiga med hänsyn till statens säkerhet, den allmänna säkerheten, förebyggande av oordning eller brott, skyddandet av hälsa eller moral eller av annans fri- och rättigheter. Denna artikel förhindrar icke, att för medlemmar av de väpnade styrkorna, polisen eller den statliga förvaltningen lagliga inskränkningar må göras i de nämnda rättigheternas utövande.

Vidare finns det numera stöd för den negativa föreningsrätten även i artikel 5 i den Europeiska Sociala stadgan samt i EG:s Sociala stadgar.³⁸ Europadomstolen har också vid flera tillfällen bearbetat hur bedömningen bör ske vid den intresseavvägning som äger rum. Resultaten visar dock utifrån Europadomstolens praxis att den positiva föreningsrätten är starkare än den negativa. I AD 2001 nr 20 togs denna bedömning i beaktning.

Kent Källström menar att det i Sverige råder en positivt dominerande föreningsrätt, vilket mer eller mindre genomsyrar hela arbetsmarknaden. Detta leder till att den negativa föreningsrätten faller i skymundan och får en genomslagskraft som inte är i närheten av den positiva.³⁹

---

³⁶ AD 2001 nr 20, s 187 ff.

³⁷ <http://www.bankrattsforeningen.org.se/konventionen.html> (2008-09-10).

³⁸ AD 2001 nr 20, s 188 ff.

³⁹ Källström, En annan tolkning. Lag & Avtal nr 7 2003.

Även Byggnads arbetsrättschef Gunnar Ericson menar att blir det kaos i det gällande kollektivavtalen om granskningsavgifterna inte ska omfatta de oorganiserade. Den normativa verkan av kollektivavtalen är av största betydelse för hela det Svenska arbetsmarknadssystemet.⁴⁰

Ett domstolsavgörande som även togs i beaktning var AD 1977 nr 222, som nämnts tidigare. Tvisten var mellan Lamekson Bygg Aktiebolag och Byggnads mot SAC. Det gällde fyra arbetstagare som lämnat Byggnads medlemskap och övergått till SAC, och därigenom ville de också undgå betala granskningsavgifter. Arbetstagarna omfattades, trots sitt byte av medlemskap, av det kollektivavtal som Byggnads hade med Lamekson Bygg AB. På grund av detta omfattades de också av gällande granskningsavgifter. SAC ansåg att detta kränkte deras föreningsfrihet då de betalade en medlemsavgift till dem och dessutom en granskningsavgift till ett konkurrerande förbund.⁴¹ Arbetsdomstolen slog där fast att de arbetstagare som var medlemmar i ett annat förbund ej skulle omfattas av granskningsavgifterna just av anledningen att det kunde missgynna konkurrensen mellan förbunden. Eftersom den enskilde arbetstagaren har rätt att fritt tillhöra en förening innebär det även en möjlighet att komma ifrån avgifterna. Det är emellertid endast det förbund som bundits genom kollektivavtal som har möjlighet att granska löner.⁴²

I *Evaldsson and Others vs Sweden* menade Europadomstolen att en person bör ha varit utsatt för press eller förtryck för att kunna åberopa artikel 11.⁴³ De oorganiserade på LK Mässinteriör blev inte direkt förtryckta eller pressade till att tillhöra en organisation. Emellertid bidrog de med ekonomiska medel till den fackliga verksamheten. För personerna ifråga kan detta kännas fel, utifall de inte alls stödjer fackförbundets ideologi.

Enligt Ola Wiklund, som är docent vid Stockholms Universitet, krävs det mer omfattande tvångsåtgärder för att kunna hävda kränkning av den negativa föreningsrätten. Kränkningarna bör mer ha till syfte att pressa arbetstagaren till medlemskap vilket egentligen inte skedde.⁴⁴ Dessutom anser han att den avgift som de oorganiserade betalade in inte kan likställas med att stödja deras ideologi

---

⁴⁰ Danielsson, Granskningsarvoden tas till EU-domstolen, Svenska Dagbladet, 28/4 2006 .

⁴¹ AD 1977 nr 222, s 1401 ff.

⁴² Schmidt, 1997, s 115.

⁴³ Evaldsson and Others v. Sweden, decision, 21 April 2006 , s 5.

⁴⁴ Wiklund, 1999. *Rättsutlåtande i mål nr 150/99 mellan Sveriges Byggindustrier och Svenska Byggnadsarbetareförbundet.*

och värderingar. De oorganiserade var inte på något sätt knutna till förbundet, vare sig genom möten eller genom andra former av aktiviteter.⁴⁵

Kent Källström menar att om de oorganiserade kunde undkomma att betala granskningsavgifter skulle de på så sätt även ”garanteras högre lön” än de arbetstagare som är fackligt anslutna.⁴⁶ En annan konsekvens skulle bli att arbetsgivaren skulle välja anställa de oorganiserade framöver de organiserade då arbetsgivaren på så sätt kunde undvika att betala granskningsavgifterna.⁴⁷

Slutligen menar Källström att även arbetstagaren själv har möjlighet att påverka sin jobbsituation. Han eller hon väljer vilken arbetsplats denne vill arbeta på efter eget intresse. Detta innebär att det inte bara är arbetsgivaren som har makten utan även den enskilda arbetstagaren.⁴⁸ Faktorer som emellertid påverkar detta är hur pass ersättbar arbetstagaren är utifrån dennes kunskap och erfarenheter samt konkurrensen mellan arbetsplatserna.

2.4 Uppfylls granskningens syfte?

Granskningens syfte är att hjälpa arbetstagarna att få rätt lön för det arbete som utförts. Kostnaden som Byggnads själva anser granskningen medför är avgiften på cirka 350 kr per månad. För arbetstagarna kan det finnas en trygghet i att få sin lön granskad, särskilt då de själva finner den komplicerad. Men som nämnts i AD 2000 nr 21 innefattar inte lönespecifikationerna fullständiga uppgifter. Sveriges Bygginstrumenter har under långt tid ställt sig kritisk till detta. Bland annat ingår inte individuella ersättningar i det löneunderlag som skickas till Byggnads.⁴⁹ Därmed finns det också möjligheter för arbetsgivaren att göra egna justeringar vilket gör materialet opålitligt att granska för Byggnads.

I en vidare bedömning av AD 2001 nr 20 var det dock viktigt att beakta de båda perspektiven, hur effekterna blev då de oorganiserade inte behövde betala granskningsavgifterna. Ola Wiklund, som är docent vid Stockholms Universitet menar att det finns risker med att låta de oorganiserade slippa betala granskningsavdraget. Då skulle det *uppstå en situation där de i viss utsträckning*

---

⁴⁵ Wiklund, 1999. *Rättsutlåtande i mål nr 150/99 mellan Sveriges Bygginstrumenter och Svenska Byggnadsarbetareförbundet.*

⁴⁶ Källström, En annan tolkning. Lag & Avtal nr 7 2003.

⁴⁷ Ibid.

⁴⁸ Ibid.

⁴⁹ AD 2001 nr 20, s 179.

kunde komma att åka snålskjuts på medlemmarnas bekostnad.⁵⁰ Genom att arbetsgivaren blir medveten om att en del av arbetstagarna granskas, minskar också risken för att en felutbetalning skulle uppstå.

Arbetsmarknadsministern Sven Otto Littorin däremot ser granskningsavgifterna utifrån ett annat perspektiv. Han menar att avgifterna kan ses som en *dubbel medlemsavgift*.⁵¹ Som medlem i Byggnadsförbundet bör arbetstagaren få den servicen som är rimlig i utbyte mot den medlemsavgift som betalas in. När arbetstagaren och arbetsgivaren ingår en anställning bör de vara överens om vilka regler som ska gälla. Därefter har arbetstagaren själv möjligheten att som medlem i ett förbund skaffa en extra trygghet i fall det skulle uppstå problem med arbetsgivaren.

Frågan är då hur många felaktiga löner som Byggnads korrigerar och om det är värt den månadsavgift som arbetstagarna betalar. År 2000 kom Sveriges Byggingustrier ut med en rapport om granskningsavgifterna och deras syfte. I utvärderingen skriver de följande:⁵²

Så gott som alla anmärkningar har varit rutinmässiga eller bagatellartade.

Byggnads anser, å andra sidan, i sitt inlägg till datainspektionen att det:⁵³

Varje år beräknas att felaktiga löneutbetalningar om tiotals miljoner kronor upptäcks genom granskningsystemet.

2007 gjorde SVT i en granskning en intervju med Byggettans ordförande Torgny Johansson som då menade att de *dagligen* finner fel i arbetstagarnas löner. Gun Tornay på NCC kontrade emellertid med att de väldigt sällan får korrigeringar från förbundet.⁵⁴

I reportaget intervjuades även Tommy Evaldsson som ansåg att:⁵⁵

De flesta byggjobbare i dag är både läs- och skrivkunniga och kan räkna, så när man får ett lönebesked så tittar man där och då ser man själv om man fått för lite betalt.

---

⁵⁰ Wiklund, 1999, s 12.

⁵¹ http://bi.wd6.se/politik/ministern-ser-granskningsarvodena-som-du__112 (2008-09-12).

⁵² Sveriges Byggingustrier, Fakta om tillämpning av granskningsarvode, 2000, s 18.

⁵³ <http://www.datainspektionen.se/Documents/beslut/2007-12-17-byggnads.pdf> (2008-09-17).

⁵⁴ <http://svt.se/svt/jsp/Crosslink.jsp?d=22620&a=689755> (2008-10-01).

⁵⁵ Ibid.

Sammanfattningsvis kan granskningsavgifterna anses vara ett överflödigt verktyg. Arbetstagarna har i dagsläget relativt god kontroll på huruvida deras lön är felaktig eller ej. Om arbetsgivaren använder sig av svart arbetskraft skulle detta i vilket fall som helst inte ses i granskningsmaterialet. Dessutom är de flesta arbetsgivare redan bundna av ett kollektivavtal, vilket i sig redan ger fackförbundet möjlighet att granska verksamheten om det uppstår misstankar.

2.4.1 Bidraget till den ”allmänna” verksamheten

Sveriges Byggindustrier har under processens gång ställt sig väldigt kritiskt till hur Byggnads hanterat granskningsavgifterna. I AD 2001 nr 20 gick domstolen igenom Byggnads redovisningar från 1998 och 1999 men ansåg där inte att bidragen hade nått den allmänfackliga verksamheten. I *Evaldsson and Others vs. Sweden* brast det däremot på Artikel 1 om persons rätt till egendom, vilket visade på att redovisningssystemet inte var tillräckligt tydligt. Arbetstagarna fick inte kännedom om exakt till vad deras avgifter användes.

Inför valet 2006 donerade Byggnads en gåva på 1 miljon kronor till Socialdemokraterna.⁵⁶ Detta visar på att förbundet har tydliga värderingar som är politiskt inriktade. Genom att med granskningsavgifter bidra till förbundets allmänna verksamheter finns det även en risk att bidra till den politiska inriktning som Byggnads arbetar för.

Norge har ett liknade system med granskningsavgifter. I Norge dras avgifterna både från de oorganiserade och de organiserade. Emellertid har de ett helt annat redovisningssystem där intäkterna från arvoden inte blandas samman med övriga intäkter. På så sätt kan arbetstagarna veta exakt till vad deras lön används. Dessa intäkter är inte heller vinstgrundande, alltså balanseras de på en nivå så att den lokala fackverksamheten inte går med vinst.⁵⁷

2.4.2 Arvodena som aldrig betalades in

LO-tidningen ifrågasattes det så kallade *bluffmakeri* som skett. Enligt debattören Martin Lindblom har bland annat Tommy Evaldsson, som var en av de

---

⁵⁶ Karlsson, 2007, s 11.

⁵⁷ Alsos. Norska mättningsarvoden strider knappas mot Europakonventionen. EU & Arbetsrätt nr 4 2007.

oorganiserade på LK Mässinteriör AB, vänt sig till media och meddelat att arvodena har dragits från de oorganiserades löner.⁵⁸

Det har dock efteråt visat sig att det aldrig under hela processen från förhandlingar, från tvist i Arbetsdomstol och sen vidare till Europadomstol, dragits några avgifter från lönerna.⁵⁹ Genom att detta aldrig har hänt är situationen den att en egentlig kränkning aldrig skett. I efterhand meddelade Tommy Evaldsson att det är själva rättvisan som de eftersträvat.⁶⁰ Han menar också att han inte har haft kunskap om huruvida hans arbetsgivare betalat in till Byggnads eller ej, dock har han inte sett att några granskningsavgifter dragits från deras lönespecifikationer.⁶¹

Parterna var visserligen vara medvetna om att domen i Europadomstolen inte hade någon retroaktiv verkan. Den kunde ej heller användas mellan privaträttsliga rättssubjekt i Sverige. Detta innebar att det var Sverige som stat som bröt mot artikel 1 och inte Sveriges Byggnadsarbetareförbund.⁶² Sverige stod alltså som huvudansvarig för den tvist som uppkommit. Europadomstolen har till syfte att skydda medborgarna och kontinuerligt öka de mänskliga rättigheterna. De följer utvecklingen och dömer utifrån vad som är aktuellt just nu.⁶³ Det kan därför lätt uppstå krockar mellan de Svenska lagarna och Europakonventionen för de Mänskliga Rättigheterna eftersom Sverige följer lagar som inte har samma förändringshastighet som konventionerna. Det är därför viktigt att Staten försöker följa den förändringshastigheten samt eftersträvar att nå de mål som Europakonvention sätter upp. Effekterna av att inte göra detta blir ett ekonomiskt och relativt onödigt bakslag.

Svenska staten hade fr.o.m. den 13 februari ansvaret att vidta åtgärder för att undvika liknande kränkningar. De hade även ansvaret att se över aktuella granskningsavtal mellan arbetsmarknadsparterna.⁶⁴

---

⁵⁸ Lindblom, Martin. *Bluffmakarna*. LO-tidningen 2007:9, 2007-03-09.

⁵⁹ Ibid.

⁶⁰ Jacobsson & Jacobsson, Evaldsson har inte betalt ett öre till Byggnads. LO-tidningen nr 8 2007-03-02.

⁶¹ Ibid.

⁶² Cameron. Europadomstolen och Granskningsarvodena: Domen har verkan för framtiden – men knappast retroaktivt. EU & Arbetsrätt nr 1 2007.

⁶³ Ibid.

⁶⁴ Cameron. Europadomstolen och Granskningsarvodena: Domen har verkan för framtiden – men knappast retroaktivt. EU & Arbetsrätt nr 1 2007.

2.5 Vad sker idag?

Europadomstolen meddelade i sin dom att det är tillåtet att vägra dra avgifterna från arbetstagarna till dess att redovisningssystemet är förändrat och blivit tydligare.⁶⁵ Detta ställer krav som från fackförbundens håll anser sig vara svåra att uppfylla. Numera är granskningsarvodena borttagna från de flesta kollektivavtal, enligt Kerstin Ahlberg.⁶⁶ Förslaget från Byggnadsförbundet att de skulle skapa ett eget bolag som sköter lönekontroll var inte nog *transparent*. Detta har lett till att Byggnadsförbundet inte längre inkluderar krav på granskningsarvoden från samtliga arbetstagare som omfattas av ett kollektivavtal. Granskningen skulle istället finansieras genom höjda medlemsavgifter.⁶⁷

2007 skrevs ett nytt byggnadsavtal. Detta avtal skulle komma att påverka de 70 000 byggnadsarbetare och vad gäller granskning av lön står bland annat följande:⁶⁸

§ 3 Lönebestämmelser

f 4 Granskningsarbete

Lokalavdelning äger rätt att fortlöpande granska löneförhållanden i företaget inom, Byggnads-, R-, S- och Anläggningsavtalens tillämpningsområden. Arbetsgivaren är skyldig att lämna uppgift om löner till Byggnads lokalavdelning enligt nedan.

- 1. Lokal överenskommelse om uppgiftslämnande överenskommelse skall träffas mellan arbetsgivaren och berörd lokalavdelning om formerna för uppgiftslämnandet och besök hos arbetsgivaren. Överenskommelsen bör vara skriftlig. Med berörd lokalavdelning avses den lokalavdelning där arbetsgivaren har sitt säte såvida annat ej överenskommes.*

Inför avtalet 2007 var det många förhandlingar och då det förra Byggnadsavtalet löpte ut 31 mars ställde detta krav på att beslut verkligen fattades och att det fanns ett ersättande avtal som skulle ta vid. För Byggnads var makten över lönesättningen viktig och under förhandlingarnas gång varnade de även med att ta ut deras medlemmar i strejk ifall inte Sveriges Byggindeströrelse gick med på

---

⁶⁵ Jacobsson, LO tidningen nr 9 2007, 9/3.

⁶⁶ Ahlberg. Gransknings- och mättningsarvoden utrensade ur de flesta kollektivavtal. EU & Arbetsrätt nr 4 2007.

⁶⁷ Ibid.

⁶⁸ Svenska Byggnadsarbetareförbundet, 2007, s 38 och Svensk Näringsliv, En konfliktfri avtalsrörelse? 19 exempel på varsel och stridsåtgärder under avtalsrörelsen 2007, 2008 s 5.

kraven. Strejk utlöstes vilket tillslut omfattade 1 000 byggnadsarbetare, och fler varningar om strejker efterföljdes. Den 24 april skrevs det nya avtalet på av båda parter, dock inte under alltför goda omständigheter.⁶⁹

2.5.1 Datainspektionen

Då Byggnadsavtalet ingicks 2007 dök nya frågeställningar upp. Enligt detta avtal skulle alla arbetstagare, oberoende om de var medlemmar eller ej, omfattas av lönegranskningen. Något som innebar att Byggnads fick in personuppgifter utan att arbetstagarna uttryckligen godkände det. I 10 § PuL framgår att personuppgifterna endast får användas om vederbörande har godkänt detta. De uppgifter som lämnades från arbetsgivaren till Byggnads var personnummer, namn, lönesumma, arbetade timmar, fördelningstal och löneperioder.⁷⁰ Riskerna görs för bedömning av de arbetstagare som inte är medlemmar då deras uppgifter redan är registrerade i förbundet. Att en utomstående organisation får tillgångar till sådana uppgifter, som de egentligen inte har rätt till, är inte förenligt med PuL.

Sveriges Bygginstrumenter varnade Byggnads för problematiken redan innan Byggnadsavtalet 2007 ingicks, då de egentligen inte ville skriva under avtalet. Trots detta var Byggnads fast beslutna om att alla uppgifter skulle tas in från arbetsgivarna.⁷¹ Kort därefter, under hösten 2007, fick datainspektionen en anmälan om att avtalet stred mot PuL. En utredning påbörjades kort därefter.

Byggnads ansåg att uppgifterna var nödvändiga för att kunna kontrollera verksamheten. Byggnads utger i datainspektionens utredning att de har befogenheter som kan jämföras med myndighetsutövning, vilket faller under 10 § PuL punkt e.⁷²

Dessutom anser Byggnads att det är en intressekonflikt där deras *intresse av att behandla uppgifterna är större än de oorganiserades intresse av att uppgifterna inte behandlas*.⁷³

Trots att Sveriges Bygginstrumenter står bakom avtalet 2007 anser de att granskningen strider mot 10 § PuL. De hävdar att granskningsuppgifterna kan

---

⁶⁹ Svensk Näringsliv, En konfliktfri avtalsrörelse? 19 exempel på varsel och stridsåtgärder under avtalsrörelsen 2007, 2008 s 5.

⁷⁰ <http://www.datainspektionen.se/Documents/beslut/2007-12-17-byggnads.pdf> (2008-09-17).

⁷¹ Svensk Näringsliv, En konfliktfri avtalsrörelse? 19 exempel på varsel och stridsåtgärder under avtalsrörelsen 2007 2008 s 5.

⁷² <http://www.datainspektionen.se/Documents/beslut/2007-12-17-byggnads.pdf> (2008-09-17).

⁷³ Ibid.

kränka arbetstagarna samt att Byggnads kan påtrycka de oorganiserade att bli organiserade eftersom Byggnads får uppgifter om exakt vilka som är organiserade.⁷⁴

Det sätt på vilket dagens lönehantering sker innebär att granskningen är mer lätthanterlig idag. Därför kan granskningen ej anses vara nödvändig. Personuppgifter får, enligt lag, endast hanteras och *samlas in för särskilda, uttryckligt angivna och berättigade ändamål*.⁷⁵ Granskningsarvodena skulle förslagsvis kunna hanteras med hjälp av endast arbetstagarnummer eller liknande, då ej inkluderat personnummer.

Datainspektionens utfall blev att granskningen ej var förenlig med god sed och Byggnads blev ombedda att upphöra med deras granskningsmetoder.⁷⁶

Enligt Hans Tilly som är ordförande på Byggnads var detta ännu ett försök från arbetsgivarnas sida att *införa ett nytt lönesystem på marknaden*. Hans inställning till anmälan var att arbetsgiversidan kontinuerligt arbetar för att finna kryphål som de sedan kan använda för att sänka arbetstagarnas löner.⁷⁷

2.6 Granskningens framtid

Granskningen har varit en viktig del för Byggnads verksamhet. De har erbjudit deras medlemmar en trygghet genom att varje månad granska lönespecifikationerna. Denna trygghet finns fortfarande kvar men konkurrerar numera med att en arbetstagare kan spara in cirka 6500 kr per år genom att avstå från både lönegranskning och medlemskap.⁷⁸

Det har även på sina håll börjat komma förslag om att fackförbunden åter bör kräva granskningsavgifter för att hålla koll på minimilönerna. Ett sätt att tolka Europadomstolens dom är att granskningsavgifterna i sig är tillåtna och på så sätt finns det en möjlighet att vidare använda sig av dem. Tankarna kommer från Niklas Bruun och Jonas Malmberg.⁷⁹ Det Byggnadsavtal som gäller just nu är

---

⁷⁴ <http://www.datainspektionen.se/Documents/beslut/2007-12-17-byggnads.pdf> (2008-09-17).

⁷⁵ Ibid.

⁷⁶ Ibid.

⁷⁷ <http://www.byggnads.se/avd01/62048.cs?nn=65> (2008-10-02).

⁷⁸ AD 2001 nr 20, s 183 ff.

⁷⁹ Örnerborg, Lag & Avtal, 2008, s 26.

giltigt till och med 2010-03-31.⁸⁰ Det ser även ut att ske många förändringar framöver på grund av den omtalade Laval-domen i EG-domstolen. I nuläget är förhandlingar igång om ett nytt Huvudavtal vilket även kan komma att påverka det system vi har idag.⁸¹

Eftersom Europadomstolen underkände hur fackets redovisat granskningsavgifterna har Byggnads nu kommit med en ny modell med höjd medlemsavgift. Arbetsmarknadsminister Sven Otto Littorin har även gjort uttalande i pressen om att han ingriper om parterna själva inte löser problemet.⁸² Detta är visserligen ett känsligt område. Staten har ansvar att åtgärda så att upprepad kränkning inte händer igen, men detta ansvar innebär även en konkret åtgärd där staten måste lägga sig i de förhandlingar som pågår mellan arbetsmarknadsparterna.⁸³

Målet är att det arvode som dras från medlemmarnas löner bör vara rimligt. Förslaget från Iain Cameron, professor i folkrätt vid Uppsala Universitet, är att arbetsgivareparten själva framöver drar av den summan som de anser motsvara granskningsomfattningen i tid och kostnad.⁸⁴ Om inget annat kan förslaget vara aktuellt till dess att redovisningssystemet förändras.

---

⁸⁰ Svenska byggnadsarbetareförbundet, Riksavtal 2007 mellan Svenska Byggnadsarbetareförbundet och Sveriges Byggindustrier.

⁸¹ Öberg. Varför så tyst om Huvudavtalet? LO-tidningen 2008-09-18.

⁸² Axelsson. Avgifter centrala för byggavtal. Svenska Dagbladet. 2007-03-01.

⁸³ Cameron. Europadomstolen och Granskningsarvodena: Domen har verkan för framtiden – men knappast retroaktivt. EU & Arbetsrätt nr 1 2007.

⁸⁴ Ibid.

3. Analys

3.1 Den negativa föreningsrätten

Vårt system är uppbyggt på ett annorlunda sätt än övriga Europa då kollektivavtalen präglar arbetsmarknaden. Arbetsgivarparten och arbetstagarorganisationen arbetar för en ständig förbättring av arbetsförhållandena och på många sätt anser jag att detta är ett mer snabbföränderligt och utvecklande förhållningssätt än om det sker via lagstiftning. Europadomstolen dömer sina mål utifrån de regler som gäller för dagens arbetsmarknad. De ställer även samma krav på de individuella länderna om att de bör ha samma förändringstakt. Genom kollektivavtal kan vi ha en bra förändringstakt, men utifall ena parten drar för mycket åt ena hållet fallerar detta. Resultatet blir att vi förr eller senare blir tvungna att stifta nya lagar som begränsar arbetstagarparternas förhandlingsutrymme. Förutom granskningsavgifterna är även det omtalade Laval-målet bra exempel på detta.

Domen i *Evaldsson and Other vs Sweden* blev inte avgjord utifrån den negativa föreningsrätten, vilket jag anser vara trist men förståligt. Emellertid tolkade jag det som om både domen i Europadomstolen och den Europeiska Kommittén för Sociala Rättigheter framhävde att avgifterna i sig inte var tillräckligt omfattande för att kränka individen.

Att just en kränkning ej uppstått, håller jag med om. Granskningsarvodena omfattar alla Byggnads medlemmar och oorganiserade arbetstagare och är därför inte riktad mot en speciell individ. Arvodena har inte heller till syfte att kränka individen, utan är den intresseavvägning som har uppstått genom att vårt system är mer inriktad på den positiva föreningsrätten. På så sätt blir den negativa föreningsrätten en svagare part. De oorganiserade blir egentligen inte på något sätt förknippade med förbundets ideologier genom att betala in ett arvode var månad, då de inte får annat än granskningen i utbyte.

Vad jag däremot kan ställa mig kritisk till är det ställningstagande som Arbetsdomstolen gjorde i domen 1977 nr 222 där utfallet blev att arbetstagare som var medlem i annat förbund undslapp granskningsarvodena. Jag kan förstå problematiken med att det blir två belopp skickade till två olika förbund, men en förvirring uppstår när Arbetsdomstolen vidare i 2001 nr 21 dömer att de som

väljer att stå utanför ändå tvingas fortsätta betala. Resonemangen skiljer sig i domarna, men jag anser ändå att problematiken är densamma. I min bedömning skulle Arbetsdomstolen dömt på samma sätt i båda domarna vare sig arbetstagarna var medlemmar i annat förbund eller valt att stå utanför medlemskap.

Skulle emellertid Arbetsdomstolen i 2001 nr 20 döma att de oorganiserade kunde välja att stå utanför arvoden kan jag förstå att detta skulle skapa andra scenarier. Byggnads medlemmar skulle se detta som en uppmuntran att slippa betala cirka 650 kronor till Byggnads var månad för granskning och medlemskap och skulle därigenom hellre välja att avsluta medlemskapet. För Byggnads kunde detta få förödande konsekvenser. Ju färre medlemmar ju svagare arbetstagarpart gentemot arbetsgivaren. Detta perspektiv, som Kent Källström lyfte fram, är en viktig iakttagelse för Byggnads. Arbetsgivaren kan också välja att undvika att anställa medlemmar från Byggnads.

Byggnads har i dagsläget fortfarande en dominerande ställning i byggbranschen. De är även, som jag kan förstå utifrån intervju med Roland Ljungdell, väldigt uppmärksammade på de nya utländska företagen som kommer in på den svenska marknaden. Från den synvinkeln är det bra att ställa samma krav på utländska arbetsgivarna som på de svenska. Det jag ställer mig kritisk emot är den uppfattning som Byggnads har gentemot utländska arbetsgivare och så även gentemot svenska. För Byggnads är arbetsgivarna en part som vill lura pengar från sina arbetstagare. Jag tror att de genom åren stött på en del dåliga exempel, vilket har stärkt deras åsikter i detta. Men trots det krävs det från fackets håll ändå ett visst mått av förtroende för arbetsgivarna. Jag förstår att ett alltför stort förtroende minskar deras roll, som består i att stötta och skydda arbetstagaren från arbetsgivaren. De måste emellertid, enligt mig, arbeta vidare för att finna nya vägar att attrahera medlemmarna att stanna kvar i förbundet. Som jag har tolkat det, utifrån mina båda intervjuer, är Byggnads starka sida att värna och stötta sina medlemmar. Genom kollektivavtalen arbetar de aktivt för att förhandla upp löner och blir en medlem uppsagd står de på andra sidan och tar emot och värnar om denna.

Jag kan förstå Evaldsson och hans fem kollegors irritation att som oorganiserad arbetstagare bli tvingade att betala cirka 350 kronor varje månad till ett fackförbund. De hade kunnat lösa sitt problem genom att bli medlemmar i en annan organisation men valde istället, för sina principers skull, att gå vidare med tvisten till domstol. Vid min intervju med Roland Ljungdell påpekades det att kärnan bakom tvisten i AD 2001 nr 20 var ganska oproblematiske och han antydde att arbetsgivarparten ”greppade tag” i det som fanns att tillgå. Arbetsgivarparten har länge varit i diskussion med Byggnads om granskningsavgifterna och genom Tommy Evaldsson och hans kollegor fick de äntligen en tvist att driva.

Under många år har Byggnads och andra LO-förbund samverkat med Socialdemokraterna. Deras ställningstagande har varit riktat mot samma mål, att driva en starkare arbetstagarpolitik. Detta är en politik som inte alla arbetstagare vill bli förknippade med och den inställningen måste enligt mig respekteras. Även om granskningsarvodena i sig inte är kränkande måste det ändå tas på allvar utifall en arbetstagare tvingas bidra med 4800 kronor per år till ett förbund vars värderingar denne ej delar. Det bör därför stå var och en fritt att fatta ett sådant beslut. Jag förstår att förbundet, genom att exempelvis bidra med pengar till Socialdemokraternas valkampanj, får möjlighet att marknadsföra sig och kanske även påverka politiken. Dock anser jag att det är ett alltför tydligt ställningstagande där de inte längre agerar som ett förbund med syfte att stötta sina medlemmar, utan snarare som en politisk förening.

Vad gäller föreningsfriheten anser jag att resonemanget med granskningen har skapat en skevhet. Granskningsarvodena har inte kvar samma legitimitet som förr då lönespecifikationerna var mer svårtydliga. Vi har idag ett mer välutvecklat lönesystem där specifikationerna är mer lättförståeliga och där arbetstagaren ska kunna förstå hur hans eller hennes lön har beräknats. Det är säkerligen fortfarande komplicerat för vissa arbetstagare, men då finns möjligheten att vända sig till arbetsgivaren för en förklaring. För Lennart Wallander föll detta som en självklarhet, och löser det sig inte efter att arbetstagaren talat med arbetsgivaren bör denne därefter utnyttja möjligheten att vända sig till facket. För Roland Ljungdell föreföll det motsatta som en självklarhet, att det för en arbetstagare kan kännas svårt att vända sig till arbetsgivaren för en förklaring. Jag förstår att Roland Ljungdell har denna inställning, då han annars skulle tvivla på syftet med granskningen. Däremot anser jag att även individen har ett eget ansvar, och som arbetsgivare skulle jag uppskatta om den enskilda arbetstagaren vände sig till mig personligen och inte till förbundet som ett par dagar senare skulle komma på besök i arbetstagarens ställe. Hänseende ska emellertid även tas till de arbetstagare vars arbetsgivare inte alls visar den respekt och tar den tid för att förklara lönespecifikationen. I sådana fall bör arbetstagaren utnyttja sin medlemsrätt och kontakta förbundet efter den misslyckade diskussionen med arbetsgivaren. Genom detta resonemang anser jag att det finns tendenser till att granskningsarvodena blir överflödiga, då arbetstagaren redan som medlem har rätt till att få skydd från Byggnads. Som arbetstagare bör denne själv besluta om att få den granskningsmöjligheten eller ej.

Från 1976 till 2007 har Byggnadsförbundet varit den part som fattat beslutet åt arbetstagarna, vare sig de varit intresserade eller ej. Detta har skett så länge som majoriteten av medlemmarna har varit nöjda med granskningen, vilket på många arbetsplatser endast är ett fåtal arbetstagare. Exempel på detta är LK Mässinteriör AB.

3.2 Bidraget till den ”allmänna” verksamheten

Enligt Europadomstolen har varje enskild arbetstagare rätt till vetskap om till vad deras pengar används, och utifrån domen i *Evaldsson and Other vs. Sweden* brister Byggnads redovisningssystem. Det som förefaller intressant är att Arbetsdomstolen inte delade denna åsikt. Kanske berodde detta på ett väl inarbetat system som Arbetsdomstolen inte ville ifrågasätta. Utifrån AD 2001 nr 20 blev min tolkning att det efter Byggnads redogörelse inte gjordes någon djupare utredning. Det kan även ha berott på att det var själva föreningsrätten som ifrågasattes och inte hur pengarna redovisades.

Anknytningen till den politiska inriktningen stärks även när arbetstagarna inte blir informerade om till vad deras pengar används. Jag har förståelse för de oorganiserade som inte delar förbundets politiska inriktning och speciellt när det doneras en stor summa pengar till ett politiskt parti inför en valkampanj. Att det rör sig om en kränkning är lite väl tilltaget, men att det skapas en stor irritation och en frustration, har jag full förståelse för.

Vår arbetsmarknad har nyligen gått igenom en högkonjunktur och ett regeringsskifte, vilket har påverkat Byggnads i stor utsträckning. Arbetstagare har förlitat sig på den ökade jobbmöjligheten och därmed avslutat sitt medlemskap. Förbundet har fått minska antalet anställda och det kontor som förr fanns in Lund har numera slagit sig samman med kontoret i Malmö. Jag anser även här att det finns en koppling till förändringen av granskningsarvodena. Genom att de oorganiserade inte längre betalar arvodet har förbundet tappat en viktig inkomst. Delvis har jag förståelse för att det varit svårt för Byggnads att förklara hur deras inkomster från granskningen använts. Utifrån intervjun med Roland Ljungdell arbetade många ombudsmän med granskningen, men inte enbart med denna utan även med andra uppgifter. Därigenom har det varit svårt att exakt redovisa granskningen separat och för enkelhetens skull har därför granskningsarvodena hamnat i potten för den allmänna verksamheten. För förbundet har syftet inte heller varit att göra någon vinst, utan att få verksamheten att gå runt. Då inget vinstdrivande syfte funnits, har de istället känt att det skulle vara onödigt att skapa en förändring.

Lennart Wallander var kritisk till hur deras system var uppbyggt och var mer övertygad om arvodena användas till annat än själva syftet. Han ansåg att det fanns en koppling mellan neddragningen av Byggnads verksamhet och granskningsarvodenas upphörande. Min åsikt är att det finns gråzoner. Byggnads har inte syftet att använda arvodena till annat än för dess ändamål, och det har varit en stor del i deras verksamhet under lång tid. Däremot har de bortsett från kraven på förändring utifrån. Min åsikt är att Europadomstolen gjorde en mer

objektiv bedömning och inte tog hänsyn till Byggnads syfte att skydda arbetstagarna och den positiva föreningsrätten på samma sätt som Arbetsdomstolen. Europadomstolen ställde, enligt mig, de krav som de hade ställt till vilket annat företag som helst.

3.3 Byggnadsavtalet 2007

2007 kom ännu ett hot för granskningen och det var utifrån ett beslut från Datainspektionen. Efter Europadomstolens dom februari 2007 utsattes Byggnads för hård press. Förändringen blev att de oorganiserade inte längre skulle betala för granskningen men Byggnads ville, trots det, att granskningen skulle fortgå för samtliga arbetstagare. Effekten blev den förhöjda medlemsavgiften.

Byggnadsavtalet, som skrevs under i april 2007 av båda parterna, var inte enhälligt enligt Svenskt Näringsliv, som ansåg att Sveriges Byggindustrier inte hade något annat val än att skriva under. Jag kan här förstå problematiken då Byggnads enligt rapporten hotade med stridsåtgärder och vid tidpunkten hade dessutom det gamla Byggnadsavtalets tid gått ut. Dock fanns det risker med att inleda en ny avtalsperiod med konflikter och när sedan Datainspektionens beslut kom kunde jag även där snabbt utläsa att parterna inte alls var enhälliga om granskningens klausul. Byggnads grund till varför borde bör vara berättigade till samtliga personuppgifter ifrågasattes. Att detta problem plötsligt dök upp ganska direkt efter domen från Europadomstolen anser jag inte var någon tillfällighet. Det maktspel som sker mellan parterna är, enligt mig, en tävling där de med alla tillgängliga medel försöker vinna. Att granskningen stred mot PuL var bara ännu ett kryphål som kunde utnyttjas från arbetsgivarsidan.

Byggnads ansåg också att deras befogenheter kunde likställas med en myndighets befogenheter vilket jag ställer mig kritisk mot. Byggnads är, i grunden, en förening som arbetar för dess medlemmar, och inte samtliga arbetstagare. Förvisso finns ingen motsvarande myndighet som kontrollerar arbetsmarknaden men det är också en strategi som Sverige har valt. Om nu Byggnads skulle anses vara en myndighet, vilken roll skulle då Sveriges Byggindustrier få? Även deras uppgift är att kontrollera medlemmar.

Genom det nya Byggnadsavtalet vill också Byggnads att de skulle få mer information om vilka arbetsuppgifter som arbetstagarna hade. Detta för att granska huruvida arbetsuppgifterna var i nivå med den lön som utbetalades. Enligt Lennart Wallander skulle detta ställa krav på arbetsgivarna att införskaffa ett statistiksystem som de själva inte hade behov av, utan det skulle enbart bli en onödig kostnad. Ännu idag har beslut inte tagits vad gäller detaljerna. Parterna är

fortfarande oeniga vad gäller bilagan till Byggnadsavtalet och Sveriges Bygginindustrier uppmanar sina medlemsföretag att inte skriva under de blanketter som följer med avtalet. Vidare inväntas även en överklagan från Byggnads till Datainspektionen som driver fallet vidare i Länsrätten. Detta ger Byggnads en tidsfrist att arbeta vidare med sina granskningar, trots att de i längden inte kommer att få möjlighet att granska de oorganiserade.

Jag anser att det finns stora risker med situationen som den är idag. Avtalet kan på sätt och vis förklaras ogiltigt av Byggnads då granskningsklausulen är ogiltig. Nästa tid för omförhandling av nytt avtal är 2010 men förändringar måste ske före dess. För arbetstagare, både medlemmar och oorganiserade, och arbetsgivare kan denna problematik skada deras ställning på arbetsmarknaden. Effekterna då parterna är i konflikt kan leda till ett minskat förtroende och att klyftan dem emellan vidgas. De bör därför satsa på att mötas halvvägs och kompromissa på ett sätt som gynnar båda parter. Min uppfattning från Byggnads sida är att de ställer sig väldigt kritiska mot Sveriges Bygginindustrier som de anser kämpa för att ta ifrån dem makten. Jag kan förstå denna rädsla eftersom deras storlek avgör i vilken omfattning de kan påverka i förhandlingsposition. Emellertid bör de tänka på att Sveriges Bygginindustrier även värnar om dem då de båda är viktiga parter på var sitt håll. Utan Byggnads hade Sveriges Bygginindustrier inte heller funnits, vilket innebär att strukturen är byggd på ett sätt att de är beroende av varandra.

3.4 Avslutande kommentarer

Granskningens verkliga syfte har med tiden förändrats, det finns inte längre samma behov som det fanns förr och Byggnadsförbundet kämpar in i det sista för att behålla sin ställning som storgranskare inom byggbranschen. Eventuellt återstår ett sista beslut i Länsrätten, men enligt min analys, ser inte chanserna alltför ljusa ut. Det är trist att parterna inte finner en lämplig lösning då konflikten omkring granskningen har pågått under många år. Enligt Lennart Wallander är grundinställningen till granskningen positiv, även från deras håll. Men ju mer makt som Byggnads arbetar in, ju mer motstånd stöter de på från arbetsgivarens håll.

Att Sverige som land fick stå till svars för Byggnads handlande, anser jag också vara trist. Visserligen är Sverige ansvarig för att vi följer de regler och lagar som kommer utifrån, men jag kan förstå dilemmat med att finna en balans som uppfyller alla parter krav. Jag tycker att Sveriges regering bör våga ställa högre krav på arbetsmarknadens parter och jag anser, utifrån de intervjuer jag haft, att det även finns behov av nytänkande inom deras funktioner. Det finns stora fördelar med att, som arbetsmarknadspart, ha funnits med i branschen under

många år, men det finns också nackdelar då de lätt fastnar i gamla mönster. Lösningen, som jag tror på, är att vidga sina vyer. Vid de aktuella förhandlingarna av ett nytt Saltsjöbadsavtal har parterna börjat vända sig till grannlandet Danmark för inspiration och idéer och jag tror inte alls att det är någon dum idé att bygga vidare på detta steg för att rädda vår ”trygga” arbetsmarknad.

Referenser

Rättsfall:

Arbetsdomstolen 1977 nr 222

Arbetsdomstolen 1985 nr 108

Arbetsdomstolen 2001 nr 20

Arbetsdomstolen 2003 nr 111

Tommy Evaldsson and Other against Sweden, Judgment 13 February 2007 (application nr. 75252/01)

Tommy Evaldsson and Others v. Sweden, Decision, 21 April 2006 (application nr. 75252/01)

Litteratur:

Schmidt, Folke. 1997. *Facklig arbetsrätt*. Juristförlaget

Lantz, Annika. 2007. *Intervjumetodik*. Studentlitteratur

Artiklar:

Ahlberg, Kerstin. *Gransknings- och mättningsarvoden utrensade ur de flesta kollektivavtal*. I EU & Arbetsrätt. Nr 4 2007

Alsos, Kristin. *Norska mättningsarvoden strider knappas mot Europakonventionen*. EU & Arbetsrätt nr 4 2007.

Axelsson, Cecilia. *Avgifter centrala för byggavtal*. Svenska Dagbladet. 2007-03-01

Bratthall, Kenneth. *Sverige fälls av Europadomstolen*, Rättsbanken 2007-02-13

Cameron, Iain. *Europadomstolen och Granskningsarvodena: Domen har verkan för framtiden – men knappast retroaktivt*. EU & Arbetsrätt nr 1 2007

Danielsson, Anna. *Granskningsarvoden tas till EU-domstolen*, Svenska Dagbladet, 28/4 2006

Herzfeld Olsson, Eva. *Byggnads berett slopa organisationsklausuler efter kritik från europarådet*. EU & arbetsrätt nr 3 2003.

Jacobsson & Jacobsson, *Evaldsson har inte betalt ett öre till Byggnads*. LO-tidningen 2007:8 2007-03-02

Karlsson, Ulrika. *Makten och (h)ärligheten – En rapport om Byggnads och granskningsarvoden*. 1 maj 2007. Svensk Tidskrift

Källström, Kent. *En annan tolkning*. Lag & Avtal nr 7 2003.

Lindblom, Martin. *Bluffmakarna*. LO-tidningen 2007:9, 2007-03-9

Müntzing, Björn (Byggnadsentreprenörerna). PM angående granskningsarvode. 1996-11-07, s 1-4.

Öberg, Tommy. *Varför så tyst om huvudavtalet?* LO-tidningen 2008-09-18

Örnerborg, Elisabeth. *Inför arvoden för att granska löner och villkor*. Lag & Avtal, nr 7/8 21 augusti 2008.

Internet

<http://www.bankrattsforeningen.org.se/konventionen.html> (2008-09-10).- Hämtat via www.bankrattsforeningen.org.se

http://bi.wd6.se/politik/ministern-ser-granskningsarvodena-som-du__112 (2008-09-04) - Hämtat via www.bygg.org

<http://www.byggnads.se/avd01/62048.cs?nn=65> (2008-10-02) – Hämtat via www.byggnads.se

<http://www.datainspektionen.se/Documents/beslut/2007-12-17-byggnads.pdf> (2008-09-17) - Hämtat via www.datainspektionen.se

http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=410&dok_id=GU02K226 (2008-09-16) – Hämtat via www.riksdagen.se

<http://www.riksdagen.se/Webbnav/index.aspx?nid=3911&bet=1998:204> (2008-09-17) – Hämtat via www.riksdagen.se

<http://www.svensktnaringsliv.se/kommentaren/article18285.ece?csref=RSS>
(2008-09-26)- Hämtat via www.svensktnaringsliv.se

<http://svt.se/svt/jsp/Crosslink.jsp?d=22620&a=689755> (2008-10-01) – Hämtat via www.svt.se

Intervju

Lennart Wallander, Sveriges Byggindustrier

Roland Ljungdell, Byggnadsförbundet

Övrigt:

Arbetsmarknadsutskottets betänkande 2006/07:AU9

Byggnadsförbundet. *Avtalsnytt 1976: En informationsskrift om 1976 års byggavtal*. S 11-13 1986.

Sveriges Byggindustrier. *Fakta om tillämpning av granskningsarvode, en enkät bland medlemsföretag januari-februari 2000*

Svenska Byggnadsarbetareförbundet, Riksavtal 2007 mellan Svenska byggnadsarbetareförbundet och Sveriges Byggindustrier (2007-04-01 – 2010-03-31)

Sveriges Byggindustrier, Avtalsrörelsen 2001. *Ett byggavtal för kvalitet, produktivitet och goda medarbetarrelationer*.

Svenskt Näringsliv (februari 2008) *En konfliktfri avtalsrörelse? 19 exempel på varsel och stridsåtgärder under avtalsrörelsen 2007*.

Wiklund, Ola (1999) *Rättsutlåtande i mål nr 150/99 mellan Sveriges Byggindustrier och Svenska Byggnadsarbetareförbundet*: Stockholms universitet.

Bilaga 1

Intervjufrågor till Roland Ljungdell, Byggarbetsförbundet Malmö

Torsdagen den 18 september 2008, kl. 10:00, Scheelegatan i Malmö

- Hej, jag heter Louise och läser arbetsrätt....
- Har Ni varit inblandad i processerna? Vad var er roll?
- Hur tycker Ni att det har skötts från er sida?
- Spontant, vad är din inställning till granskningsavgifterna? Grundidén?
- Vad är er åsikt vad gäller bidraget till en organisation som man som arbetstagare inte sympatiserar med?
- Om en oorganiserad part skulle bli delaktig en fel utbetald lön, vad skulle ni då kunna stötta denna med, om arbetstagaren inte skulle vara medlem? Får denna trots inget medlemskap stöd av er vid eventuell tvist? I domen på s 9 står det följande: *Byggettans granskningsarbete omfattar samtliga anställda, även de som är oorganiserade eller är medlemmar i annan organisation än förbundet, och alla arbetstagare behandlas lika i granskningshänseende.*
- Vad anser Ni om det redovisningssystem som ni hade, då granskningsavgifterna omfattades av den ”allmänna” verksamheten?
- T.ex. sjukersättningar fanns inte med i granskningsunderlaget, påverkade inte detta granskningen. Då blir det ju svårt att genomföra en fullständig granskning?
- Egentligen drogs ju aldrig pengar från de fem oorganiserade, hur är er inställning till detta?
- Vad är det egentligen som gäller nu? Granskningsavgifterna är okej i grunden men hur göra man med redovisningssystemet, är det smidigare att bara ta bort dessa?
- Staten stämdes, egentligen inte Ni? Vad anser Ni om staten ingriper i systemet?
- Vad tror Ni om framtiden?
- Övriga synpunkter?
- Tusen tack för god hjälp!

Sammanställning av intervjun med Roland Ljungdell på Byggnadsförbundet

Torsdagen den 18 september 2008 besökte jag Roland på Byggnadskontoret i Malmö. Roland är ordförande på kontoret i Syd och har varit delaktig i organisationen sedan 1986. Förbundets ledord är ”stark, stolt och trygg” och detta ska motivera förbundets medlemmar, anser Roland. Hans roll är att kontrollera både medlemsföretag samt nya företag, exempelvis utländska företag som försöker ta sig in på den svenska marknaden.

Granskningen är för honom, som en del av kollektivavtalet och har funnits med under en lång tid. För honom är det en självklarhet att de som organisation ser över så att arbetsgivarna ger sina arbetstagare rätt lön. Även om det inte bara är medlemmar som omfattas av detta borde även de oorganiserade vara tacksamma, för förbundet står bakom och ser till att deras lön håller en rimlig nivå. Roland talar inte för individuell lönesättning, däremot talar han för att gruppens prestation ska belönas. På avdelningen i Syd finns det totalt 8 ombudsmän som kontrollerar lönespecifikationerna var månad. Enligt Roland, sker det ganska ofta korrigeringar i arbetstagarnas löner utifrån det underlag som skickas in och han menar att det under en längre tid kan handla om ganska mycket pengar. Uppstår det för mycket felkorrigeringar kan Byggnads driva det vidare vilket kan leda till att arbetsgivarna får betala skadestånd. Skulle en oorganiserad arbetstagare vara inblandad, skulle inte Byggnads ej kunna stå bakom denna vid eventuell tvist. Däremot kan de *slå arbetsgivarna på fingrarna*, så att situationen ej upprepas. Det är viktigt att de kollektivavtal som parterna godkänt efterföljs. Detta är grundläggande för hela den svenska arbetsmarknaden.

Vad gäller redovisningssystemet är detta mestadels en komplikation som är svår att justera. Han ser inget syfte i att dela upp verksamheten. Byggnads som sådant inte är direkt något vinstdrivande företag utan deras syfte är att hjälpa medlemmarna. Numera är granskningsarvodena borttagna, istället har medlemmarna fått förhöjd medlemsavgift (med cirka 150 kr/månad) samt så har de företags-medlemmar som omfattas av hängavtal fått börja vara med och betala in till lönegranskningen. På så sätt lyckas de få granskningsverksamheten att gå runt på en inkomst som dragits ner med 27 %.

Vad gäller sjukersättningarna och andra eventuella uppgifter som inte skickas in till det underlag som skickas från arbetsgivarna, anser Roland att det kan anses som tillräckligt underlag. Problemen är de arbetsgivarna som inte vill redovisa sina löner, där deras arbetstagare vänder sig till facket för hjälp. Då har arbetstagaren samlat ihop material som de sedan jämför med arbetsgivarens

offentliga material. Det händer relativt ofta att Roland och hans kollegor är ute på plats hos arbetsgivaren och ser över att allting fungerar som det ska.

Vad gäller Evaldsson och hans kompanjoner anser Roland att det är lite som att greppa tag i det lilla som finns att få tag på, vilket har fått oerhört negativa konsekvenser. Han tror generellt att byggnadsarbetarna är nöjda med avgifterna och arbetsgivarna inte heller är så starka motståndare till det. Visserligen har det anonyma tipset nu dragit igång diskussionen igen då granskningshanteringen strider mot PuL. Detta förslag kom in i december. Roland tror att effekterna kommer att bli så att granskningsverksamheten försvinner. Den delen är alltför viktigt, och skulle den vara olaglig, då skulle många dagligen bedriva olaglig verksamhet. Dessutom anser majoriteten av förbundets medlemmar att granskningen är okej.

Vid frågan om arbetstagarnas ovilja att medverka i en organisation som denne inte vill stödja andes Rolf att det inte har så mycket med politik att göra. Det var dålig timing och ganska ”onödigt” att Sverige i samband med fallet blossade upp deras bidrag till socialdemokraterna. Det är inget som verksamheten normalt brukar vara delaktig i.

Under samtalets gång var det ofta fokus på de utländska företagen som vill etablera sig i Sverige. Här ansåg Roland att det var speciellt viktigt att de omfattades av de svenska kollektivavtalen och att de anpassade sig efter de svenska reglerna, mest för att undvika lönedumpning. Roland åker ofta ut och, med hjälp av en tolk, stämmer av med de utländska arbetsgivarna. Det har även hänt några gånger att han möter upp med arbetstagare som lever i en standard som är långt under normal, då de är tillfälligt arbetstagare i landet. I de fallen får Roland mer en myndighetsroll än ombudsroll. Byggnadsförbundets Sydkontor är också extra utsatt av detta då det ligger närmast länderna omkring.

Bilaga 2

Intervjufrågor till Lennart Wallander, Sveriges Byggindustrier i Malmö

Torsdagen den 19 september 2008, kl. 14:00, Jörgen Kocksgatan i Malmö

- Hej, jag heter Louise och läser arbetsrätt....
- Har Ni varit inblandad i processerna? Vad var er roll?
- Hur tycker Ni att det har skötts från er sida?
- Spontant, vad är er inställning till granskningsavgifterna? Grundidén?
- Vad är er åsikt vad gäller bidraget till en organisation som man som arbetstagare inte sympatiserar med?
- Vad anser Ni om det redovisningssystem som Byggnads hade, då granskningsavgifterna omfattades av den ”allmänna” verksamheten?
- Egentligen drogs ju aldrig pengar från de fem oorganiserade, hur ställer Ni dig till det?
- Vad är det egentligen som gäller nu? Granskningsavgifterna är okej i grunden men hur göra man med redovisningssystemet, är det smidigare att bara ta bort dessa?
- Staten stämdes, egentligen inte Byggnads? Vad anser Ni om att staten ingriper i systemet?
- Vad tror Ni om framtiden?
- Övriga synpunkter?
- Tusen tack för god hjälp!

Sammanställning av intervjun med Lennart Wallander på Sveriges Bygginindustrier

Fredagen den 19 september mötte jag upp Lennart på hans kontor i Malmö. Sveriges Bygginindustrier har varit hans arbetsplats sedan 1990 och numera är han den som är huvudansvarig för de olika förhandlingarna som pågår. Från början var han utbildad byggingenjör, men har under de senaste åren utvecklat sina kunskaper inom arbetsrätt genom sitt arbete på Sveriges Bygginindustrier.

Grundidén med granskningsavgifterna anser Lennart att det egentligen inte är något fel med och när arvodena kom till i Byggnadsavtalet 1976 var arbetstagarna ute på olika arbetsplatser vilket bidrog till en mer komplicerad lönehantering. Numera är det andra villkor som gäller och det är lättare för arbetstagaren att följa upp lönespecifikationen. Dessutom är det inte alla uppgifter som kommer med den specifikation utan fackförbundet får endast det som arbetstagarna själva tar del av. Lennart anser att man som arbetstagare mycket väl kan sköta granskningen själv och skulle något inte stämma är det inte mer komplicerat än att vända sig till arbetsgivaren som får kontrollera den igen. Det är precis som när man handlar mat, efteråt stämmer man väl självfallet av med kvittot så att det inte betalats fel för någon vara. Arbetsgivarna är inte på något sätt felfria men Lennart har svårt att tro att de medvetet betalar ut fel lön till sina arbetstagare. Dessutom kan alltid de arbetstagare som är medlemmar vända sig till deras förbund för att få en kontroll och hjälp om de inte känner att specifikationen stämmer. Lennart kan även förstå oorganiserade arbetstagare som inte vill bli förknippade med fackets ideologi.

Vad gäller redovisningssystemet ställer Lennart sig skeptisk till hur det har hanterats. Efter det att Europadomstolen kom fram till att systemet i sig inte var okej har Byggnads verksamheter förändrats och skurits ner vilket Lennart anser har varit ett tecken att arvodena använts till annat än själva granskningen. Det är en tuff tid för Byggnads just nu, och förhandlingarna mellan dem och Sveriges bygginindustrier är inte helt smärtfria då de representerar var sin sida. För Lennart och hans arbetsgivareorganisation är Byggnads oerhört viktiga och trots att Byggnads ibland anklagar dem för att sätta hinder i vägen för dem så är det absolut inte det som är syftet. Hela det svenska arbetsmarknadssystemet bygger på de båda parterna och det hela hade fungerat mindre smärtsamt om de arbetade mer med tillsammans och hade en större förståelse för varandra.

Vid frågan om Europadomstolens utfall och dess effekter då det egentligen aldrig drogs några granskningsavgifter ansåg Lennart inte spela så stor roll. Det visar ändå att det system som Byggnads har för sina arbetstagare inte är fullt godkänt och skulle liknande tvister dyka upp i Arbetsdomstolen skulle de vara tvungna att anpassa sig till Europadomstolens utfall. Vårt system i Sverige måste anpassas

utifrån de kraven som ställs och dessutom ska inte Byggnads befogenheter närma sig de befogenheter som en myndighet har.

2007 skrevs ett nytt avtal mellan Byggnadsförbundet och Sveriges Byggindustrier. Här fanns förändringar om reglerna om granskningen av löner och om att inga arvoden skulle dras av för detta ändamål. Till själva avtalet fanns även en bilaga Ö 8/2007 där det mer uttryckligen stod vilka uppgifter som arbetstagarna skulle fylla i för att Byggnads skulle få möjligheten att granska. Arbetsgivarna var även tvungna att godkänna detta. Ännu idag är parterna fortfarande inte eniga vad gäller denna bilaga. Sveriges Byggindustrier anser att de uppgifter som de kräver av arbetstagarna är endast personnr, namn, lönesumma, arbetade timmar, fördelningstal och löneperioder. Byggnadsförbundet vill gärna där lägga till vilken befattning som arbetstagaren har. Lennart anser att detta skulle skapa mer administration för respektive lönekontor då systemen inte är anpassade för detta. Dessutom finns det inget syfte för arbetsgivaren att registrera detta i lönespecifikationen. Lennart och Sveriges Byggindustrier har ombett sina medlemmar att inte skriva på några nya avtal förrän de har kommit överens med Byggnads. Byggnads går ut och meddelar arbetsgivarna att bilagan inte är fullständig. På så sätt kan detta också ses som att avtalet för 2007 egentligen inte är fullständigt godkänt, eftersom korrigeringar är fullkomliga.

Datainspektionen är den största faktorn som har pådrivit förändringen och en stor anledning till diskussionen om vilka uppgifter som ska redovisas från Arbetsgivare till Byggnads. Tvistens process är inte helt färdig men det lutar åt att besluten kommer bli till stor nackdel för Byggnads. I datainspektionens beslut förlorade Byggnads, alltså ännu en käpp i hjulet för dem.

Förr eller senare tror Lennart att granskningen kommer att försvinna. Byggnads kommer att ha svårt att finansiera området och dessutom kommer det förr eller senare ett domslut som sätter stop för verksamheten, såvida de inte finner annan lösning. För Lennart är det viktigt att Byggnads finns med i bilden och han hoppas därför att parterna förr eller senare finner en lösning som gör de båda tillfreds.